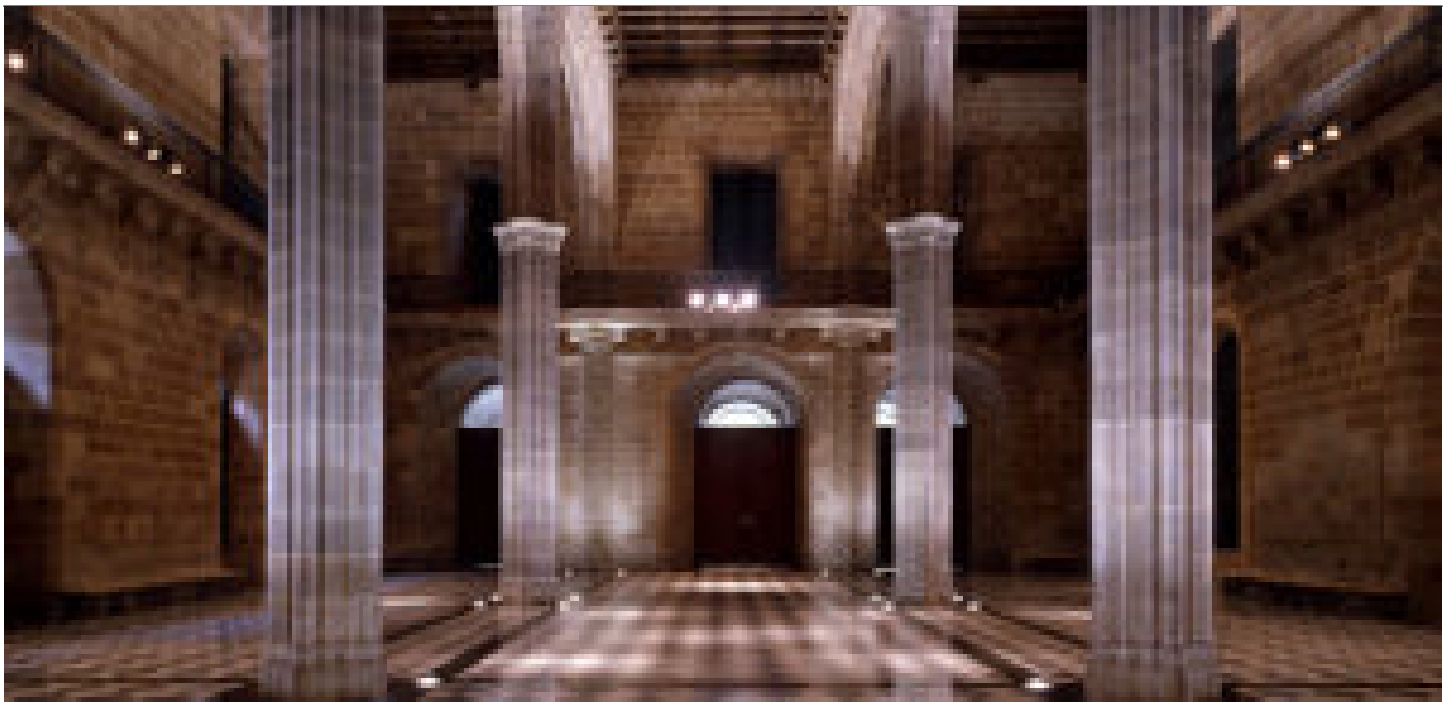

La Llotja de Barcelona i la Descoberta d'Amèrica

Autor: Jordi Bilbeny
Data de publicació: 25-11-2015

Si En Colom era barceloní i les primeres expedicions al Nou Món catalanes, llavors el centre neuràlgic i regulador de tot aquell comerç va ser la Llotja de Barcelona, al si de la qual hi havia la Casa de Contractació

La història oficial postula que la segona expedició colombina va ser preparada íntegrament a Sevilla i va salpar des de Cadis. El que no diuen, tanmateix, els historiadors és que tota la documentació que dimana de la Cancelleria Reial referent a l'aparellament d'aquesta armada és signada i datada a Barcelona pels Reis Catòlics, perquè és aquí on s'estaven els monarques1.

D'entrada, a més a més del fet que ens trobem tan sols davant còpies escrites en castellà d'uns originals perduts, car "no n'hi ha constància a l'Arxiu de Simancas"2, on només "es troben ja els duplicats dels despatxos donats a favor d'En Colom"3; això fa que, majorment, hàgim de posar en dubte el context geogràfic que se'ns hi descriu i els noms de les ciutats que hi apareixen. Perquè és totalment absurd que els Reis, des de Barcelona, portin tots els preparatius d'una armada reial que es prepararia a Andalusia, ara a Granada, ara a Cadis o a Sevilla, segons el retoc.

Però l'error textual apareix sovint en el document i és el gran indicador que som davant ja no d'una còpia –cosa coneguda de tot especialista solvent–, sinó d'un retoc intencionat amb finalitats polítiques.

La interpolació que jo ara vull posar en relleu s'escau en una Carta que els reis adrecen a En Francisco Pinelo, datada a Barcelona el 4 d'agost del 1493, a fi d'agrair-li els seus serveis i encarregant-li que supleixi, amb la màxima celeritat possible, el que manca a l'armada. En el text, Ferran i Isabel li diuen que "el nostre Secretari ens ha fet relació de tot el que heu escrit, així de la cura i diligència que heu posat en totes les coses necessàries per a l'armada, de manera que l'Almirall de les Índies i l'Ardiaca de Sevilla ho trobaren tot prest quan anaren allà, així com també en tot allò que pertoca a la seguretat de la llotja"4.

De les paraules anteriors se n'extreu que En Colom va anar a Sevilla, on es va trobar amb l'Ardiaca d'aquesta ciutat, amb el qual, van trobar plegats tots els preparatius enllestits, tant pel que fa a les naus com a la Llotja. Ara bé: a Sevilla no hi va haver mai cap llotja al segle XV i la del segle XVI es va inaugurar al 1598. Segons En Manuel Maestro, la Corona "atorgà als mercaders sevillans la facultat d'endegar els seus contractes a través d'una altra institució d'origen mediterrani, és a dir, la «Llotja». La Llotja de Sevilla fou creada al 1582, amb idèntiques atribucions que les llotges llevantines [vol dir catalanes]. A fi d'ajudar a la construcció del seu edifici –actualment seu de l'Arxiu d'Índies– se li concedí la percepció d'un terç de l'u per 100 sobre el valor dels articles que entraven o sortien de la ciutat. L'edifici de la Llotja quedà acabat al 1598"5.

D'acord amb l'Agustín de Amezúa, va ser "la famosa Llotja o casa de contractació de la Universitat de mercaders, començada a alçar sobre els plànols d'En Juan de Herrera al 1585, i acabada sota la direcció d'En Juan de Minjares al 1598, en el qual dia 14 d'agost es principià a negociar-hi"6. L'autor insisteix que, abans d'aquesta data precisa, "la Llotja no estava construïda, i els mercaders i homes de negocis celebraven els tractes a les Grades celebradíssimes de l'Església Major"7. I rebla que, àdhuc, un historiador de l'art, "En Gestoso y Pérez, encara va més enllà, car creu que fins al primer decenni del segle XVII no es començà a negociar a la Llotja"8.

La creació d'aquesta llotja sevillana pretenia acabar amb la precarietat en què es trobava la legalitat comercial i el desgavell en què es movien els comerciants, que campaven arreu de la ciutat i eren la causa de múltiples queixes. Per això, en parlar de la Sevilla del segle XVI, En Santiago Montoto, escriu: "L'extraordinari desenvolupament del comerç sevillà en aquesta època, i el fet de no tenir lloc assenyalat per als tractes i transaccions –fins a tal extrem que la seva major part es feien, per molt importants que fossin, pels carrers i les places, i no pas pocs dins del recinte de la Catedral, la qual cosa donà lloc a diverses excomunicacions–, determinà l'erecció de la Llotja"9.

En aquest mateix sentit ha insistit la Carmen Sanz, segons la qual, a Sevilla, i pel que fa al comerç amb les Índies, "els mercaders no comptaren des de l'inici amb un lloc propi on ajustar les seves transaccions. Només a les acaballes del segle XVI (1598) s'acabà la Llotja o Borsa de Sevilla, on avui es troba l'Arxiu d'Índies. Fins llavors, els llocs habituals de contractació eren les «grades»; és a dir, els escalons que encerclaven i encara encerclen la catedral de Sevilla, i, en moltes ocasions, fins i tot, l'interior del temple"10.

En canvi, a Barcelona, a 3 de juliol del 1382, per mitjà d'un document datat a Algesires, el rei Pere III donava "ordres conduhentes á facilitar la construcció de la que, ja aleshores, s'anomená Casa Llotja de Mar"11 i "l'any 1383 comensaren els trevalls sobre terrenys propis de la gloriosa familia dels Moncada, sots direcció del Arquitecte En Pere Zabadia"12. D'acord amb En Lluís Soler, aviat fou enllestida l'obra, la qual cosa "fundadament se creu qu'ocorregué després del 1398"13. A més a més, per l'Eulàlia Duran i En Francesc Fontbona, la llotja "era la seu de l'òrgan de govern del col·legi de mercaders o consell de la mercaderia" i estava "molt vinculada al consolat de mar", el qual "era sovint construït com a annex de la llotja"14.

De conformitat amb la Claude Carrère, "és a la Llotja on hom s'assabenta de les novetats, de les arribades de vaixells, de noliejaments en curs o de malifetes de corsaris; on es fixa la cotització de les mercaderies o dels canvis, on té la residència el Consolat de Mar, i on els consellers vénen a vendre els arrendaments dels impostos de la ciutat, que sovint recauen a mans dels mercaders"15.

I, segons En Fernández Duro, que glossa el desenvolupament nàutic i mercantil del que ell en diu la España marítima, en una clara al·lusió a Catalunya, els catalans "tenien els tractats de navegació d'En Pere Joan Llobet i d'En Raimon Llull; coneixien l'ús de l'agulla marítima abans que se suposés inventada a Itàlia; hi havia pilots i cosmògrafs en abundor, no pas inèdits, sinó ben coneguts" i "sostenien llotges de comerç amb les ciutats anseàtiques, regint-se pel llibre del Consolat de Mar de Barcelona"16.

Per tant, donada l'existència real de la Llotja de Barcelona ja a les acaballes del segle XIV, la qual funcionava com a seu del col·legi de mercaders i íntimament relacionada amb tots els afers del consolat de mar, i regida per les normes d'aquest; i atès que a Sevilla no hi va haver cap llotja fins al 1598, la frase del reis en què esmenten una llotja, en un document signat a Barcelona, al 1493, on els monarques s'estan i on presideixen les Corts Generals de Catalunya, expressa que els preparatius s'havien de fer també Barcelona o, en el darrer dels casos, en qualsevol altra ciutat catalana amb un llotja de mercaders organitzada i en ple funcionament.

La Llotja de Barcelona, llavors de les primeres expedicions al Nou Món, era el centre neuràlgic del comerç català. En aquells mateixos anys –justament al 1494– va passar per Barcelona Jeroni Münzer, el qual ens descriu la Llotja de la següent tenor: "A la vora del mar s'aixeca una magnífica i superba casa amb cúpula, que creuries una església o un gran palau. Junt a aquest edifici hi ha una horta formosíssima amb deu fileres de tarongers i llimoners i, al mig, una font que saltironeja, i als costats seients quadrats de pedra. En aquesta casa es reuneixen diàriament dues vegades els

mercaders per tractar-hi els seus negocis. Li donen el nom de la Llotja; això és, casa de contractació. Hi ha canvi i banca regulats amb gran saviesa a fi de guardar-hi els diners"17. I, a més, ens descriu, uns mesos després, al seu pas per València, que en aquesta ciutat, tot just "hi estan edificant una casa magnífica, que anomenen Llotja, on es troben tots els mercaders per tractar-hi els seus assumptes. És una casa alta, construïda de pedra tallada i de columnes esveltes. L'amplada és de trenta-dues passes i la longitud de seixanta-dues. Està acabada quasi fins al sostre, que també es conclourà ràpidament"18.

O sigui, que, tot i que hi va haver a València una llotja primitiva, anomenada de l'Oli, que "existia abans del 1341, i era una construcció pobra, en part descoberta i en part sols de fusta, vora l'actual plaça de la Companyia"19, el nou edifici, començat al 1482 per iniciativa dels Jurats de la ciutat20, encara no era acabat. Per En Josep Teixidor, "la notícia més antiga que he llegit d'aquesta llotja és al consell general que es tingué el 29 de gener de l'any 1344, al manual del núm. 4 i al foli 436 s'hi llegeix: «Fonch proposat en lo dit consell per los dits Jurats, que com entenen a obrar la Lonja dels Mercaders e aprés la dita Lonja hajen un Pati de la Ciutat en lo qual entenen a construir Casa per al Pes, que plagués al Consell, que alcuna cosa del dit Pati vullen consentir e donar a examplar la dita Lonja». En aquestes paraules consta clarament que la Llotja ja estava feta i volien ampliar-la"21.

Al 1346 s'hi van executar unes noves obres d'ampliació22, renovades al 144423. Nogensmenys, "totes les providències que es practicaren per a l'ampliació de la Llotja dels Mercaders no bastaren per al crescut nombre d'aquests i l'auge del tracte mercantil; i així, al consell general que se celebrà a l'any de 1469 es resolgué fabricar una sumptuosa llotja amb carreus al lloc en què es troba, i donà poder als Jurats actuals i als successors per comprar i enderrocar totes les cases necessàries"24. La primera pedra es va posar, segons notifica En Teixidor, "el 7 de novembre del mateix any de 1482 i el 19 de març del 1498, a les quatre de la tarda, es posà l'última pedra a la volta"25.

En realitat, les obres que es van concloure en aquest any del 1498 van ser les de la Sala de Contractacions i les de la Torre26. De 1500 al 1503 s'enllesteix l'obra de la Sala del Consolat27. I encara sabem que al 1506, a la mort d'En Pere Compte, director de l'obra juntament amb En Joan Ivorra, "se segueix construint el Consolat"28. A més a més, al 1519, es construeix l'hort de la Llotja; al 1531, s'hi afegeix una sínia per regar-lo i, fins al 1533, no es cobrirà el Consoltat. Les finestres del pis principal i la galeria alta amb medallons no es faran sinó al 154829.

Ben altrament, Barcelona no només tenia un espai específic perquè els mercaders hi tractessin de negocis, amb canvi i banca, sinó que, sobretot, era la seu d'una Casa de Contractació. Ja hem vist com En Münzer, en parlar de València, identificava la Llotja amb la Casa de Contractació. Segons En Riera i Soler, la Llotja primitiva, "consistí en l'actual Sala de Contractacions"30, i després s'hi va afegir una capella, dos pòrtics i altres dependències ja desaparegudes a començament del segle XX31.

En Duran i Sanpere ens confirma que, des del 26 de març del 1396, les noves ordinacions del Consell Municipal de Barcelona "manaven que fossin llevades les taules que els canviadors tenien parades en carrers i places i que totes fossin dutes a l'interior de la Llotja de Mar"32; la qual descriu com un "pòrtic obert per a la contractació i mostra de les mercaderies, dotat a la part alta de la Sala del Tribunal del Consolat de Mar. Allí actuava la jurisdicció comercial que no solament s'estenia a conflictes locals, sinó que fou ampliada als consolats dits d'ultramar"33.

En Joan Bassegoda, en parlar de la instal·lació de la taula de canvis al si de la Llotja, escriu: "Els canviadors, per tal de retenir al màxim el diner a les seves mans, al·legaven de tenir només moneda menuda i, d'aquesta manera, disposaven sempre de 48 hores entre el lliurament del diner i la devolució del canvi. El Consell dels Trenta deliberà amb el Consell de Cent sobre aquest assumpte i creà una comissió encarregada de resoldre aquest afer enutjós. Els reglaments emanats d'aquesta comissió estipularen que els canviadors pleguessin les parades establertes als carrers, especialment en els de Canvis Nous i Vells, i que s'establís una Taula de Canvi a l'interior de l'edifici de la Llotja"34. Així, i en conseqüència, "el 17 de febrer de 1401 fou creada a l'interior de la Llotja la Taula del Pes dels Florins, que regulava les operacions de canvi i lliurament de dipòsits"35.

Veiem, doncs, com un element definidor de la Llotja era la taula de canvis. Però, a més a més, ara també som conscients que dins de la Llotja de Barcelona hi havia la Casa o Sala de la contractació, seu de les operacions mercantils. Ara bé, i en resolució: com que la Casa de Contractació va ser, a parer de tots els entesos, una de les institucions fonamentals en tot l'afer del comerç amb Amèrica, i "regí per si sola el govern de les Índies"36, amb "la regulació de les primícies d'aquest tràfic indià"37; però, per contra –i com acabem de veure– ja existia a Barcelona, ciutat on els Reis Catòlics organitzaven tota la segona expedició colombina, i contenia alhora la banca i els canvis necessaris per contractar qualsevol transacció comercial relacionada amb les mercaderies a la mar, sembla molt versemblant que aquesta Casa de Contractació no pot ser altra que la de la Llotja barcelonina, perquè, fins i tot, En Piernas Hurtado ens confirma que aquesta institució "nasqué com a Factoria o Llotja"38 i va ser el "dipòsit exclusiu per

al comerç de les Índies”39. Observació que reforça la María Antonia Colomar, en assegurar-nos alhora que, “segons les ordenances fundacionals de 1503, la Casa de Contractació era concebuda en els orígens, com una factoria, una llotja privilegiada”40.

L’Alba Vallès, atenta com de costum a tot el que afecta les relacions d’En Colom amb Catalunya i, més específicament, a tot el que pertoca a l’organització dels primers viatges transoceànics, ha apuntat amb encert: “Arribat Colom a Barcelona, tot seguit va començar a preparar una flota per realitzar un segon viatge amb la finalitat de colonitzar els nous territoris descoberts. Per aquest motiu, va ser necessari un intens treball administratiu des de la ciutat, en què es van veure implicats, a part dels sobirans, la Casa de Contractació o Llotja de Mar, que tenia una experiència de segles en aquesta tasca i, probablement també, les drassanes.

“La Llotja de Mar, que té els orígens en el Col·legi de Mercaders i en el Consolat de Mar, va ser la primera llotja de la península. La de Mallorca data de l’any 1412 i la de València, del 1498. El Consolat de Mar havia nascut d’un privilegi donat per Jaume I, el 17 de setembre de 1266, a la ciutat i al Consell Municipal per poder designar cònsols per a Síria i Egipte. Després, el privilegi seria renovat per Pere III i creat un tribunal conegut com a Col·legi de Mercaders, per exercir de tribunal mercantil, que es reunia a la Casa de Mar o Llotja.

“El 1339 el Consell Municipal va comprar una casa que hi havia a la Plaça dels Canvis, vora la platja, per fundar la Casa de Contractació o Llotja. En aquesta Llotja es van redactar les primeres lleis del comerç marítim, avalades pels costums antics i que van servir de norma durant molt de temps a totes les nacions. Es tracta del Llibre del Consolat de Mar”41.

A més a més, la María Antonia Colomar ens assegura que la Casa de Contractació de les Índies “fou Tribunal Marítim (civil, criminal i mercantil)” i “tingué el control del tràfic comercial creixent, mitjançant una funció fiscal i duanera”42. I En Cervera ho corrobora, en escriure que “la Casa de Contractació comptà també amb un tribunal o audiència propis –suport jurídic– amb facultats judicials”43. Però això mateix era el que s’esdevenia a Catalunya, on el tribunal judicial era l’esquelet dels consolats catalans. En Ferran Valls i Taberner ens assegura que “els tribunals mercantils [eren] coneguts amb el nom de Consolat de Mar”44. I En Robert Smith hi afegeix que “el consolat primitiu fou predominantment un tribunal marítim” o “un tribunal consular”45, en el qual “els cònsols es feren càrrec no només de totes les causes, qüestions i disputes marítimes, com fins llavors havien fet, sinó també de totes les qüestions mercantils, plets, controvèrsies, contractes i disputes civils, sorgides en qualsevol assumpte derivat de disputes primordialment mercantils”46. Per tant, En Cervera troba ben normal que la Casa de Contractació de les Índies, “des dels seus inicis fou un tribunal civil semblant als consolats que actuaven en els plets entre comerciants i marins i en els casos que implicaven infracció de les seves normes”47.

Conformement, per En John Lynch, el comerç americà que neix del descobriment del Nou Món es va constituir en un “monopoli a mans d’una corporació de cases mercantils” que va ser “coneguda amb el nom de Consolat”48. Però, paradigmàticament, la creació del primer consolat andalús no es donaria fins al 1543. D’acord amb l’Smith, “les nombroses peticions per part dels comerciants que negociaven amb Amèrica donaren el seu fruit, després de molts anys de demora, amb la creació del Consolat, o Universitat dels Carregadors a les Índies, de Sevilla, al 1543”49. I postil·la que “la introducció del Consolat a Castella fou el resultat de les repetides recomanacions que postulaven els avantatges que la classe mercantil havia obtingut amb la seva institució a [la Corona d’] Aragó”50. Llavors, i en conseqüència, si la Casa de Contractació de les Índies va néixer com a Llotja i Consolat, però a Sevilla no hi va haver consolat fins al 1543, ni llotja fins a les acaballes del segle XVI, és que tornem a ser davant d’una institució mercantil cent per cent catalana, camuflada en andalusa per la censura reial.

En aquest mateix sentit, l’Eduardo Ibarra, en referir-se als precedents mercantils d’aquesta Casa, especifica: “La Casa de Contractació organitza el comerç amb els nous territoris descoberts tal com el tenien organitzat les nacions contemporànies i tal com abans reglamentaren aquests assumptes els altres països que es veieren forçats a fer-ho”51. Així mateix, En Cervera, anant una mica més enllà, hi afegeix que “no cal perdre de vista, en cerca de les arrels legals que porten fins a la Casa de Contractació, que la primera sistematització jurídica sorgí del Consolat de Mar de Catalunya, el regne medieval hispànic de major envergadura i consciència marítima, quan el Mediterrani era l’escenari més important d’aquest tràfic”52. I rebla que la Casa de Contractació “apareix, en moltes fases de la seva història molt lligada als consolats”53. I, conformement, l’Alberto Casas creu que “l’exponent més complet i fidel del Dret Marítim està representat al Llibre del Consolat de Mar (sobre la segona meitat del segle XIII), el primer que reconeix la universalitat del Dret de mar, i en sistematitza les normes. És, essencialment, un codi consuetudinari escrit en llengua llemosina [vol dir catalana, és clar], que, durant segles, fou la Bíblia dels tribunals mercantils d’Europa”54.

Ara bé: com hem vist, si Barcelona i Catalunya ja tenia organitzat i reglamentat el comerç naval, amb la Llotja i el Consolat corresponents; que les arrels de la Casa de Contractació cal cercar-les en el codi jurídic del Consolat de Mar;

que Catalunya és la nació hispànica més ben organitzada i de més envergadura marítima en aquells moments; que és aquí on arriba En Colom i on els reis preparen tota la segona expedició, és ben natural deduir que tota l'organització primitiva del comerç americà residia a Barcelona.

Llavors, si l'únic codi marítim existent als regnes dels Reis Catòlics eren les normes del Consolat de Mar de Barcelona, no és gens estrany que l'Alberto Casas reconegui: "De regles i normes, n'hi havia; i del bon ofici en el seu coneixement i compliment en fa gala l'Almirall recent revestit, i ens en deixa i ens en queda un abundós testimoni al seu incomplet Diari de Bord"55. Atès que, si En Colom coneixia les normes del dret marítim, i les úniques existents a Espanya al 1493 eren les compilades i emprades a Catalunya, és d'una obvietat inqüestionable que el Descobridor tenia una formació jurídica plenament catalana.

Ara, des d'aquesta perspectiva, l'Alba Vallès també creu que tot "ens duu a pensar que les primeres expedicions van ser organitzades des de Barcelona, on ja existien unes Drassanes i una Llotja, on hi havia coneguts i experts mestres d'aixa"56. Segons aquesta historiadora, "malgrat la presència a Barcelona de l'Almirall Colom i de l'ardiaca Fonseca, preparant la segona expedició colombina, és notori l'interès dels cronistes oficials a desplaçar aquests esdeveniments fora de la Corona d'Aragó.

"A les cròniques es va substituint Barcelona per Sevilla, tal com podem observar en diverses cartes: cartes dels reis a Francisco Pinelo, jurat de la ciutat de Sevilla, en què li ordenen que pagui les naus i caravel·les que hom hagi de comprar o noliejar per enviar a les Índies; carta dels reis a Berard, que és a Sevilla, encomanant-li que compri i equipi una nau de 100 o 200 tones, que rebrà i pagarà l'almirall Colom; carta dels reis a Colom i Fonseca, prohibint que a l'armada que s'està preparant per al segon viatge hi vagin naus o persones sense llicència reial"57. I, a vista dels antecedents predits, conclou que "tot plegat és inversemblant perquè, segons en Rumeu de Armas, la Casa de Contractació de Sevilla no existia"58 i jo ja acabo d'evidenciar que es trobava a Barcelona i estava íntimament lligada al Consolat de Mar i a les lleis marítimes i tribunals mercantils que el regentaven.

Ara, doncs, tenen molt de sentit els mots d'En Víctor Balaguer, que fan: "Catalunya, tan injustament oblidada en tot el referent al descobriment d'Amèrica, hi contribuí de manera molt principal, singularment en el segon viatge d'En Colom, que s'organitzà des de Barcelona, i s'efectuà en part amb capitans, soldats i missioners catalans, i en part també amb els diners que el comerç català avançà al Rei i a l'Almirall, segons constava en documents conservats a l'arxiu del Consolat de Mar"59. És a dir, que per En Víctor Balaguer, hi va haver una relació directa entre el Consolat de Mar de Barcelona i el descobriment d'Amèrica, que s'adiu a la perfecció amb el que he vingut exposant fins aquí.

Però encara hi ha un altre aspecte dels cònsols de Llotja que vull remarcar. D'acord amb En Vicens i Vives, la Llotja de Mar de Barcelona, tot i ser una corporació autònoma, "sols està lligada al municipi perquè en rep els seus dirigents"60. Per ell, doncs, "la Ciutat designava també els cònsols de Llotja. La Llotja de Mar era un organisme completament autònom de la Ciutat, però aquesta n'elegia els rectors"61. Amb això en ment, em cal dir que, segons les cròniques oficials, apareix un Diego Beltran a l'expedició del segon viatge colombí62. I, més endavant, el veiem ja relacionat amb les tasques dirigents de la Casa de Contractació de les Índies, fins esdevenir, a parer d'En Hugh Thomas, "el primer membre pagat del Consell d'Índies"63. Per la seva signatura, sabem que rubrica els documents amb una jota i una be majúscula64, més indicatiu de Jaume, en tant que abreviatura de "Jacobus", que no pas de Diego.

Aquest Diego Beltran, doncs, s'identifica de ple, pel nom i pels càrrecs que ocupa, amb el barceloní Jaume Bertran. En Vicens i Vives ens el descriu com a mercader i membre del Consell del Cent, del 1490 al 149165. En conseqüència, i atès que els cònsols i membres de la Llotja formaven part del Consell de Cent municipal, no és d'estranyar que trobem aquest Jaume Bertran –si bé sota la forma ja castellanitzada de Diego Beltran– relacionat amb la Casa de Contractació, que ara ja sabem que es trobava al si del Consolat i Llotja de Barcelona.

Per bé que en aquests moments la relació exacta de parentiu d'En Jaume Bertran no està enllestida, si que em sembla fàcilment deduïble que cal entroncar-lo dins la nissaga dels Bertran de Castell d'Empordà i de Gelida, amb una branca barcelonina, relacionada amb el govern municipal i la Cancelleria Reial, car un Galceran Bertran ja era, al 1480, escrivà de manament del rei Ferran II66. Ultra això, un fill d'En Francesc Bertran, 3r Senyor de Gelida, ja es deia Jaume Bertran, capità de nau, "a qui a l'any 1454 els Consellers de la Ciutat encomanaven que sortís amb una galera en persecució del corsari italià Peroso, que apressà"67. I a partir del 1468 va ser diputat militar68. Era el germà de la Caterina Bertran, muller d'En Jaume Colom69, pares ambdós d'En Joan-Cristòfor Colom, que jo identifico amb el Descobridor d'Amèrica.

A més a més, el sobredit Jaume Bertran va ser el cosí germà d'En Joan Bertran, pare d'En Pere Bertran i Margarit70 –més conegut com a Pere Margarit–, el cap militar de la segona expedició colombina al Nou Món, designat directament per a aquest càrrec pel seu cosí Joan-Cristòfor Colom i Bertran.

Suposo que aquest Jaume Bertran havia de tenir descendència, tot i que a hores d'ara n'ignoro qualsevol detall, no deixa de ser revelador que, segons ens innova l'Ernesto Schäfer, En Diego Beltran tingués dos fills: l'un anomenat Antonio Beltran i l'altre Bernardino de Mella71. Doncs bé: el nét de l'Antoni Bertran, 4t Senyor de Gelida, Francesc Bertran, es va mullerar amb Violant de Malla72. La semblança de noms no és definitiva, però és prou indicadora que el repetit membre de la Casa de Contractació de les Índies, Diego Beltran o Jaume Bertran, havia de pertànyer a aquesta nissaga dels Bertran catalans, que, a més, tenien un seguit de parents implicats directament en els primers viatges de colonització americana.

Llavors, si tota l'infrastructura econòmica, nàutica, mercantil i jurídica era a Barcelona, i si, almenys, un dels seus cònsols pertanyia a la Casa de Contractació de les Índies, que residia a la Llotja d'aquesta mateixa ciutat, ara tindria un sentit revelador que En Diego Ortiz de Zúñiga, als seus Anales Eclesiásticos y Seculares de la Muy Noble y Muy Leal Ciudad de Sevilla, del 1677, ens confirmi que, en tornant del Nou Món, En Colom "esperà ordre dels Reis, que li enviaren passar des de Barcelona, on es trobaven, i on el reberen amb honor particular, complint el que li havien promès, donant-li audiència en públic, i cadira com a gran Almirall, on assegut els referí el seu viatge, les Illes i les gents descobertes, la seva gent, poblacions i riqueses; i després donaren ordre al seu segon viatge; i a fi que llurs disposicions, i tot el que toqués a aquells descobriments, dels quals aquesta Ciutat era l'assentament més convenient [fossin degudament atesos], nomenaren l'Ardiaca de la seva Església"73 i el seu germà, "que es trobava a la Cort, i a ambdós donaren creença per a aquesta Ciutat el 24 de maig, i encarregaren al seu Consistori i al seu Assistent, que els permetés alçar gent, treure'n manteniments i pertrets"74.

És a dir, que si una de les històries més solvents i escrupoloses, de la ciutat de Sevilla, en la qual els esdeveniments hi són descrits any a any, se'ns diu que En Colom va tornar a Barcelona, que aquí va ser rebut pels reis, i que des d'aquí es van ordenar tots els preparatius del segon viatge i s'hi va reclutar la gent, perquè Barcelona "era l'assentament més convenient" per a aquest fi, és que la llotja de què parla el document del 4 d'agost de 1493 és, forçosament, la de Barcelona. I és aquesta llotja la que va regular i subvenir tots els afers de l'empresa primigènia de població i colonització americanes.

Jordi Bilbeny

REFERÈNCIES I BIBLIOGRAFIA

1 Vg. MARTÍN FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, Coleccion de los Viages y Descubrimientos que Hicieron por Mar los Españoles Desde Fines del Siglo XVI; Imprenta Real, Madrid, 1825, tom II, doc. XIX-LIV (p.36-79) i LVII-LXXI (p. 86–110)

2 Vg. DEMETRIO RAMOS, Colón en Simancas; Junta de Castilla y León – Sociedad V Centenario Tratado de Tordesillas, Madrid, 1995, p. 94.

3 Ídem.

4 M. FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, op. cit., doc. LXI, p. 89.

5 MANUEL MAESTRO, De Los Riesgos y Seguros De La Carrera De Indias. Orígenes del Seguro español e iberoamericano; SEDE Editorial, S.A.; Madrid, 1991, p. 117.

6 AUGUSTÍN G. DE AMEZÚA Y MAYO, El casamiento engañoso y el Coloquio de los perros, novelas ejemplares de Miguel de Cervantes Saavedra; Bailly-Bailliere, Madrid, 1912, p. 493-494.

7 Ídem, p. 494.

8 Ídem, p. 494, nota 2.

9 SANTIAGO MONTOTO, Sevilla en el Imperio (Siglo XVI); Colección Clásicos Sevillanos-15, Area de Cultura. Excmo. Ayuntamiento de Sevilla, Sevilla, 1997, p. 106-107.

10 CARMEN SANZ AYÁN, Sevilla y el comercio de Indias; Ediciones Akal, S.A.; Madrid, 1993. p. 24.

11 LLUÍS RIERA I SOLER, La Casa Llotja del Mar de Barcelona; Imprempta Elzeviriana de Borrás y Mestres,

Barcelona, 1909, p. 15-16.

12 Ídem, p. 16.

13 Ídem, p. 16, nota 2.

14 E[ULÀLIA] D[URAN] G. / F[RANCESC] F[ONTBONA DE] V[ALLESCAR], “Llotja”; Gran Enciclopèdia Catalana, Enciclopèdia Catalana, S.A.; Barcelona, 1976, volum 9, p. 301.

15 CLAUDE CARRÈRE, Barcelona, 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi; traducció d’Hermínia Grau de Duran, Documents de Cultura-11, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1977, volum primer, p. 50.

16 CESÁREO FERNÁNDEZ DURO, Colón y la Historia Póstuma; Imprenta y Fundición de M. Tello, Madrid 1885, p. 173.

17 JERÓNIMO MÜNZER, Viaje por España y Portugal; El Espejo Navegante-8, Ediciones Polifemo, Madrid, 1991, p. 11.

18 Ídem, p. 43.

19 MANUEL SANCHIS GUARNER, La Ciutat de València. Síntesi d’Història i de Geografia Urbana; Publicacions de l’Excm. Ajuntament de València, Quarta edició, València, 1983, p. 192.

20 Ídem.

21 FR. JOSEF TEIXIDOR, Antigüedades de Valencia [escrites al 1767]; Imprenta de Francisco Vives Mora, València, 1895, p. 180.

22 Ídem.

23 Ídem, p. 181.

24 Ídem, p. 182.

25 Ídem.

26 SALVADOR ALDANA FERNÁNDEZ, La Lonja de Valencia; Consorci d’Editors Valencians, S.A.; València, 1988, p. 29.

27 Ídem, p. 74.

28 Ídem, p. 29.

29 Ídem.

30 L. RIERA Y SOLER, op. cit., p. 16.

31 Ídem, p. 16-17.

32 AGUSTÍ DURAN I SANPERE, Barcelona i la seva història; Documents de Cultura Curial-4, Curial, Barcelona, 1973, volum segon, p. 456.

33 Ídem, p. 16.

34 JOAN BASSEGODA I NONELL, La Casa Llotja de Mar de Barcelona; traducció i correcció de Joan Abril i Español, Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, Barcelona, 1986, p. s/n.

35 Ídem.

36 J. PIERNAS HURTADO, La Casa de la Contratación de las Indias; Librería de Don Victoriano Suárez, Madrid, 1907,

p. 22.

37 JOSÉ CERVERA PERY, La Casa de Contratación y el Consejo de Indias (las razones de un superministerio); Ministerio de Defensa, Madrid, 1997, p. 14.

38 J. PIERNAS HURTADO, op. cit., p. 17.

39 Ídem, p. 18.

40 MARÍA ANTONIA COLOMAR, “La Casa de Contratación de Sevilla y las Ciencias Náuticas, el comercio y los descubrimientos geográficos”, Carlos V, la Náutica y la Navegación; Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, Lunwerg Editores, Barcelona-Madrid, 2000, p. 172.

41 ALBA VALLÈS I FORMOSA, “Barcelona, origen del procés del descobriment i colonització d’Amèrica”, Actes del II i III Simposi sobre la Descoberta Catalana d’Amèrica d’Arenys de Munt; Ajuntament d’Arenys de Munt, 2006, p. 19-20.

42 M. A. COLOMAR, op. cit., p. 167.

43 J. CERVERA PERY, op. cit., p. 69.

44 FERRAN VALLS I TABERNER, “Introducció” al Consolat de Mar; Els Nostres Clàssics-27, Editorial Barcino, Barcelona, 1930, vol. I, p. 16.

45 ROBERT SIDNEY SMITH, Historia de los Consulados de Mar (1250-1700); Historia/Ciencia/Sociedad-147, Ediciones Península, Barcelona, 1978, op. cit., p. 39.

46 Ídem.

47 J. CERVERA PERY, op. cit., p. 69.

48 JOHN LYNCH, España bajo los Austrias; Historia/Ciencia/Sociedad-56, Ediciones Península, Barcelona, 1982, vol. I, p. 200.

49 R. S. SMITH, op. cit., p. 25.

50 Ídem, p. 24.

51 EDUARDO IBARRA RODRÍGUEZ, “Los precedentes de la Casa de Contratación de Sevilla”; Revista de Indias, any II, 1941, Núm. 5, p. 34.

52 J. CERVERA PERY, op. cit., p. 56-57.

53 Ídem, p. 59.

54 ALBERTO CASAS, El naufragio de la nao Santa María (¿un fraude a la historia?); Copistería de los Reyes, Huelva, 1998, p. 29.

55 Ídem, p. 30.

56 A. VALLÈS I FORMOSA, op. cit., p. 20.

57 Ídem, p. 21.

58 Ídem.

59 VÍCTOR BALAGUER, Castilla y Aragón en el Descubrimiento de América; Conferència llegida a l’Ateneu de Madrid la nit del 14 de març del 1892, Madrid, 1892, p. 51-52.

60 JAUME VICENS I VIVES, Ferran II i la Ciutat de Barcelona. 1479-1515; Universitat de Catalunya – Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia, Barcelona, 1936, vol. I, p. 126.

61 Ídem, p. 136.

62 Vg. Cartas de particulares a Colón y Relaciones coetáneas; edició de Consuelo Varela i Juan Gil, Alianza Universidad-398, Alianza Editorial, S.A., Madrid, 1984, p. 220.

63 HUGH THOMAS, La Conquista de México; Editorial Planeta, S.A.; 7a edició, Barcelona, 1995, p. 395.

64 Vg. ERNESTO SCHÄFER, Las Rúbricas del Consejo Real y Supremo de las Indias, desde la fundación del Consejo en 1524 hasta la terminación del reinado de los Austrias; Universidad de Sevilla – Centro de Estudios de Historia de América, Sevilla, 1934, p. 3.

65 J. VICENS I VIVES, op. cit., vol. II, p. 136.

66 CF. FRANCISCO SEVILLANO COLOM, “La Cancillería de Fernando el Católico”; V Congreso de Historia de la Corona de Aragón. Estudios, I; Institución «Fernando el Católico» (C.S.I.C.), Saragossa, 1965, p. 239.

67 ENRIC MITJANA DE LAS DOBLAS, Colom Català [mecanoscrit]; Barcelona, 1927-1950, p. 37.

68 Ídem.

69 Ídem, p. 36.

70 Ídem, p. 41.

71 Cf. ERNESTO SCHÄFER, El Consejo Real y Supremo de las Indias. Historia y organización del Consejo y de la Casa de Contratación de las Indias; traducció de l’autor, revisada i actualitzada per Miguel Ángel González Manjarrés, Junta de Castilla y León – Consejería de Educación y Cultura, vol. I, p. 80.

72 Cf. E. MITJANA DE LAS DOBLAS, op. cit., p. 38.

73 DIEGO ORTIZ DE ZÚÑIGA, Anales Eclesiásticos y Seculares de la Muy Noble y Muy Leal Ciudad de Sevilla, Metrópoli de la Andalucía; Imprenta Real, Madrid, 1796, tom III, any 1493, p. 167-168.

74 Ídem, p. 168.